

До спеціалізованої вченої ради Д. 26.007.04
у Національній академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, площа Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Дудченко Оксани Сергіївни на тему:
«Конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади
та управління Радянської України в 1920-1930-х роках», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія
та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Актуальність теми дослідження Дудченко О.С. зумовлена як тими процесами, які відбуваються в правовій реальності сучасних країнах світу та України, зокрема, глобалізацією, гуманізацією, інтеграцією у міжнародний та європейський правовий простір, становленням громадянського та інформаційного суспільства, відновленням та розвитком національних правових традицій, формуванням української правової доктрини, так і потребами їх відповідного наукового забезпечення, необхідністю визначення науково обґрунтованих шляхів подальшого правового розвитку України.

Вирішення цих нагальних завдань державно-правового розвитку та реалізація історією держави і права своєї фундаментальної ролі в системі юридичних наук можливе, у першу чергу, на основі комплексного історичного та методологічного дослідження сучасних процесів глобалізації та диференціації світового простору на основі їх історичної та культурної зумовленості, виявлення підстав становлення сучасних тенденцій регіональної взаємодії сучасних держав.

З огляду на це науково-практичну зацікавленість викликає дисертаційне дослідження Дудченко О.С., яке присвячене історичним аспектам формування конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління Радянської України в 1920-1930-х роках.

ВДСД НАВС	
Вх. №	4850
осн. док.	1
кількість аркушів:	20 24 р.
додаток	11

Про актуальність теми дисертаційного дослідження свідчить її відповідність Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV, Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого Постановою Верховної Ради України від 04 червня 2015 року № 509-VIII, Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 року, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 року № 942, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року, Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28/1).

Розробка авторської концептуалізації історичних аспектів формування конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління Радянської України в 1920-1930-х роках, її належний науковий рівень, обґрунтованість, новизна багато в чому зумовлені обранням адекватних темі дисертації об'єкту і предмету дослідження, оптимальним визначенням його мети і завдань, їх реалізацією та послідовним втіленням в тексті дисертації. Так, метою є історико-правове осмислення процесу формування конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках та його значення для подальшого реформування системи органів державної влади України, яка достатньо коректно конкретизована у завданнях дисертації, які передбачали: окреслення стану наукової розробки конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках; визначення й обґрунтування методологічного інструментарію дисертації; систематизацію наявних в юридичній науці теоретичних підходів до розуміння понять «механізм держави», «орган державної влади», «орган державного управління» та аналіз особливостей їх закріплення в конституціях радянської України; висвітлення

конституційно-правових засад становлення, розвитку та функціонування законодавчих органів державної влади та управління, а також інші задачі.

Структура дисертації має адекватну предмету, меті і завданням дослідження побудову, відповідно до якої в тексті послідовно описано результати осмислення відповідних конституційно-правових засад.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами; сформульовано мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; охарактеризовано особистий внесок здобувача у працях, виконаних у співавторстві; наведено відомості про апробацію результатів дисертації. Анонсовано структуру дисертації, подано її загальний обсяг.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, його джерельна база» присвячено висвітленню результатів осмислення:

- історіографічного доробку з проблем створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, в якому виокремлюються праці радянських вчених, сучасна українська й зарубіжна історіографія, які за предметним критерієм класифікуються на чотири групи, а радянська історіографія поділяється на три етапи, окрім того аналізується сучасний стан історіографії проблематики дисертації;

- методології дослідження, що охоплює принципи історизму, наукової об'єктивності, системності, всебічності, комплексності, наступності (спадкоємності), такі філософські методи як діалектичний, герменевтичний та аксіологічний, а також історико-теоретичний підхід, порівняльно-правовий, системний, структурно-функціональний, формально-юридичний, історичний та інші наукові методи;

- теоретичних понять та категорій, які використовувалися в роботі, та їх закріплення в «радянських» конституціях України 1919 року, 1929 року та 1937 року;

- джерельної бази дослідження та її класифікації на такі групи джерел як:

1) нормативно-правові акти органів державної влади й управління радянської України; 2) рішення РКП(б) (ВКП(б)) та КП(б)У, що стосувалися особливостей державного будівництва УСРР; 3) матеріали періодичної преси (журнали та газети СРСР та УСРР, що виходили в 1920-х – першій половині 1930-х років); 4) архівні матеріали (закони, постанови, положення, протоколи органів державної влади та управління УСРР; рішення РКП(б) (ВКП(б)) та КП(б)У, а також протоколи їх засідань); 5) промови й виступи політичних та державних діячів СРСР та УСРР; 6) дисертаційні та монографічні дослідження того періоду. Окрім того, аналізувалися неопубліковані матеріали з фондів архівів України, а також місцевих державних архівів, значна частина яких введена до наукового обігу вперше.

У розділі 2 «Формування органів державної влади та управління радянської України на засадах Конституції УСРР 1919 року» дисертанткою:

- на основі аналізу нормативно-правових актів радянської України 1920–1930-х років, а також архівних матеріалів та наукових досліджень аналізуються проблеми утворення законодавчих органів державної влади та управління УСРР за Конституцією УСРР 1919 року, виокремлюються та характеризуються основні етапи створення і діяльності органів державної влади радянської України у 1920–1930-х роках;

- розглядаються конституційно-правові засади створення та діяльності народних комісаріатів УСРР, їх повноваження та організаційну структуру, які як центральні органи державного управління створювалися за зразком органів державної влади РСФРР та здійснювали функції радянського управління в різних сферах суспільного життя, наголошується про відсутність чіткого закріплення принципу розподілу влади, наявність дублювання окремих повноважень різними народними комісаріатами;

- проаналізовано організаційно-правові засади створення Уповноважених народних комісаріатів РСФРР при уряді УСРР, які наділялися правами народних

комісаріатів УСРР та здійснювали управління відповідними галузями суспільного життя країни;

- досліджуються проблемні питання конституційно-правових засад створення місцевих органів державної влади УСРР, зокрема, їх взаємодії зі створюваними партійними комітетами позаконституційними революційними комітетами (ревкомами) та кометами бідноти (комбідами), звуження кола осіб, які користувалися виборчим правом, формування під впливом та контролем КП(б) У.

Розділ 3 «Система органів державної влади та управління радянської України та її трансформація в 1920–1930-х роках» складається з трьох підрозділів, в яких:

- проаналізовано Конституцію УСРР 1919 року в редакції 1925 року та доведено, що відповідними змінами реорганізовано систему органів державної влади та управління відповідно до загальносоюзної Конституції 1924 року, зокрема, визначено систему народних комісаріатів УСРР, їх компетенцію та склад, взаємовідносини, підзвітність і відповідальність, а також правове становище Уповноважених наркоматів СРСР при уряді УСРР;

- розглянуто конституційно-правові засади створення органів державної влади та управління Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки в складі радянської України;

- досліджено організаційну структуру Всеукраїнського з'їзду рад, Всеукраїнського центрального виконавчого комітету та його Президії, а також Ради народних комісарів УСРР в 1920–1930-х роках, конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України, їх внутрішня будова, трансформацію повноважень у зв'язку з утворенням СРСР.

У розділі 4 «Функції, форми та методи діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках» на основі нормативно-правових актів та архівних матеріалів авторкою описано результати аналізу:

- особливостей участі вищих органів державної влади та управління УСРР у законотворчому процесі в 1920–1930-х роках, виокремлено стадії останнього, його суб'єктів та етапи їх формування;

- правових та неправових (організаційних) форм діяльності органів державного управління УСРР в 1920–1930-х роках, зокрема до правових форм віднесено за загальним правилом прийняття нормативно-правових та правозастосовних актів, а до організаційних - розробку планів роботи Ради народних комісарів УСРР та народних комісаріатів, підготовку, організацію та проведення засідань колегій народних комісаріатів, нарад тощо;

- методів діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках як різноманітних способів, прийомів та засобів, за допомогою яких здійснювався вплив органів державної влади та управління на керовані об'єкти, серед яких виокремлено та проаналізовано методи заохочення, переконання та примусу.

Завершується дисертація шістьнадцятьма висновками, в яких сформульовано основні наукові положення, що відображають результати авторського дослідження.

Оцінка змісту дисертації. Результати наукових розвідок здобувачки повно і ґрунтовно викладено у вступі, чотирьох розділах, що об'єднують чотирнадцять підрозділів, висновках та 15 додатках. Повний обсяг дисертації становить 448 сторінок, із них основний текст дисертації – 342 сторінки.

Розробка авторської історико-правової концептуалізації конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління Радянської України в 1920-1930-х роках, її обґрунтованість та новизна багато в чому зумовлені, як зазначалося вище, обранням проблематики дослідження, адекватних темі дисертації об'єкту і предмету, оптимальним визначенням мети і завдань дослідження, їх методологічно забезпеченою реалізацією та послідовним втіленням результатів в тексті дисертації.

До ключових проблем, розв'язані в дисертації та щодо яких авторкою запропоновано обґрунтовані наукові положення та висновки, доцільно віднести:

- систематизацію історіографії з проблематики дослідження за: проблемно-хронологічним підходом на радянську, сучасну та зарубіжну історіографію; генезом її формування на три етапи радянської історіографії та її сучасний стан; предметним критерієм на чотири групи: дослідження щодо правової природи органів державної влади та управління; праці з історії держави і права, в яких розглядаються окремі етапи становлення та розвитку органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках; праці з конституційного та адміністративного права; дослідження з історії та теорії державного управління (с. 105-117, 332-334);

- змістовне наповнення понять «механізм держави» «орган держави», «орган державної влади», «орган державного управління» та їх співвідношення, а також етапів та порядків нормативно-правового закріплення формування та повноважень органів державної влади й управління СРСР та УСРР (УРСР) 1920–1930-х років (с. 71- 104);

- характеристику системи радянських органів державної влади та управління за Конституцією УСРР 1919 року, зокрема, Всеукраїнського з'їзду рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів, Всеукраїнського центрального виконавчого комітету рад та Ради народних комісарів УСРР, а також місцевих органів радянської влади у вигляді сільських та міських рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів та обраних ними виконкомів, а також губернських, повітових та волосних з'їздів рад та обраних ними виконкомів (с. 119-199);

- аналіз особливостей реорганізації системи органів державної влади та управління Конституцією УСРР 1919 року в редакції 1925 року та відповідно до загальносоюзної Конституції 1924 року: компетенції та складу ВУЦВК, РНК УСРР, народних комісаріатів УСРР; специфіки організаційної структури та правового статусу органів державної влади та управління Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки, що обумовлювалася її перебуванням у складі УСРР; змін, які відбулися у повноваженнях органів державної влади та управління УСРР у зв'язку з утворенням СРСР;

законотворчого процесу що здійснювався Всеукраїнським з'їздом рад, ВУЦВК, Президія ВУЦВК, РНК УСРР, а також виокремлення етапів їх формування, зокрема, першого: 1919–1925 роки (Конституція УСРР 1919 року – Конституція УСРР в редакції 1925 року); другого: 1925–1929 роки (від Конституції УСРР в редакції 1925 року – до Конституції УСРР 1929 року); третього: 1929–1937 роки (від Конституції УСРР 1929 року – до Конституції УРСР 1937 року); четвертого, пов'язаного з прийняттям Конституції УРСР 1937 року, відповідно до якої законодавча функція перейшла до Верховної Ради УРСР УСРР (с. 212-262);

- осмислення правових та організаційних форм управлінської діяльності центральних органів виконавчої влади, місцевого самоврядування УСРР в 1920–1930-х роках, зокрема, виокремлення серед перших - прийняття нормативно-правових актів та індивідуальних правових актів (постанов Всеукраїнського центрального виконавчого комітету, постанов, декретів та положень Ради народних комісарів УСРР, наказів та положень народних комісаріатів, рішень (постанов) колегій народних комісаріатів, а серед других виокремлення таких заходів як розробка планів роботи Ради народних комісарів УСРР та народних комісаріатів, підготовка, організація та проведення засідань колегій народних комісаріатів, нарад та інших (с. 289-318);

- висвітлення проблем нормативно-правового закріплення та використання методів діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920-х роках та у період тоталітарно-репресивного режиму 1930-х років (с. 318-327).

Дисертації притаманні й інші, не менш цікаві висновки, зроблені автором в результаті дослідження конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління Радянської України в 1920-1930-х роках.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях забезпечується, перш за все, апробацією результатів наукового пошуку у публікаціях О.С. Дудченко у монографії, фахових наукових виданнях України та за її межами, в опублікованих тезах доповідей на науково-практичних конференціях та інших наукових зібраннях.

Практичне значення одержаних результатів зумовлено тим, що висунуті, обґрунтовані, сформульовані автором положення, висновки та рекомендації, мають і наукове значення, і можуть бути використані в процесі підготовки та проведення реформ у сфері реформування законодавчої, виконавчої, судової гілок влади в Україні, а також у процесі фахової підготовки юристів, а саме:

- у сфері законотворчої діяльності – для подальшого розвитку й вдосконалення конституційно-правових основ створення та діяльності органів державної влади;

- у сферах наукового забезпечення та юридичної освіти - для подальшої розробки історико-теоретичних проблем створення і функціонування органів державної влади та управління України, а також викладання та підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів з теорії держави і права та історії держави і права України.

Про що свідчать чисельні листи, довідки та акти використання результатів дослідження у діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, наукових інститутів та навчальних закладів України.

Апробація результатів дисертації.

Основні положення дисертації обговорено на засіданнях кафедри правознавства Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»; кафедри історії держави та права, міжкафедрального семінару Національної академії внутрішніх справ, а також оприлюднено на 34 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах і круглих столах.

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані у дисертації, знайшли своє відображення у 61 науковій праці, серед яких: особиста монографія, розділи в двох колективних монографіях, 24 наукові статті (19 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, п'ять – у наукових виданнях іноземних держав) та 34 тези наукових доповідей, оприлюднених на

міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та круглих столах.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту.

Зважаючи на високий рівень здійсненого здобувачем дослідження, необхідно відмітити наявність в тексті дисертації, як це притаманно науково насиченим і методологічно складним працям, окремих дискусійних положень, які потребують уточнень і роз'яснень проблемного і термінологічного характеру, і можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту дисертації:

1. Здається невиправданим обмеження методології дослідження застосуванням тільки тих методів, що виокремлено у вступі до автореферату, дисертації та у підрозділі 1.2 дисертації, оскільки аналіз тексту дисертації дозволяє стверджувати, що авторкою обґрунтовано використовувалися й інші методи наукового пізнання, зокрема: аналізу, синтезу, узагальнення тощо. Враховуючи це доцільно було подати їх класифікацію та описання за схемою, яка була визначена самою авторкою, яка зазначає, що «методологічну основу дисертації становить сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних наукових методів» (с. 4 автореферату, с. 37 дисертації). Під час захисту доцільно пояснити авторське розуміння відмінностей в розумінні та застосуванні в дослідженні структурно-функціонального та системно-структурного методів (с. 37, 69).

2. Залишає поле для роздумів та дискусії стан реалізації її мети, передбачала не тільки історико-правове осмислення процесу формування конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920–1930-х роках, але й його значення для подальшого реформування системи органів державної влади України (с.34), яке в дисертації системно не викладено і потребує уточнення під час захисту дисертації.

3. Додаткового уточнення потребує й інтерпретація авторкою функцій діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках, оскільки розділ 4 має назву «Функції, форми та методи діяльності органів

державної влади та управління УСРР в 1920–1930-х роках», проте функції органів державної влади та управління на відміну від форм і методів їх діяльності не конкретизовані.

4. В площині історико-правового аналізу проблеми дослідження додаткового обґрунтування потребує позиція авторки стосовно виокремлення у тексті підрозділу 2.1 «Утворення законодавчих органів державної влади та управління УСРР за Конституцією УСРР 1919 року» етапів створення і діяльності не тільки законодавчих, але й інших органів державної влади та управління радянської України, та які охоплюють період 1920–1930 років.

5. Під час захисту дисертації цікавим і значущим для осмислення результатів дослідження почути авторську думку стосовно саме конституційно-правового закріплення форм і методів діяльності органів державної влади та управління УСРР в 1920–1930 роках, так й відносно «неправових форм управління», що обмежені авторкою організаційними заходами (с. 317-318).

Проте ці зауваження стосуються здебільшого не концептуально важливих висновків та положень автора, а окремих аспектів їх обґрунтування і не впливають на позитивну оцінку дисертації. Більш того, враховуючи високий рівень дисертації, можна допустити, що авторка ці проблеми в силу тих або інших причин свідомо не розглядала, оскільки вони не змінюють змістовність і достатність положень та висновків, а лише надають їм додаткових відтінків.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам.

Зміст автореферату адекватний змісту дисертації.

Дисертація О.С. Дудченко є цілісним та завершеним історико-правовим дослідженням науково і практично значущих проблем конституційно-правових засад створення і діяльності органів державної влади та управління Радянської України в 1920-1930-х роках, яке відповідає сучасному етапу розвитку юридичної науки, і в якому окреслено проблемне поле нових напрямів юридичних наукових розвідок.

Дисертаційне дослідження Дудченко Оксани Сергіївни на тему: «Конституційно-правові засади створення і діяльності органів державної влади та управління Радянської України в 1920-1930-х роках» за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає вимогам п. 9, 10, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (із змінами і доповненнями), а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор
професор кафедри цивільного,
господарського, адміністративного права
та правоохоронної діяльності
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

09 вересня 2021 р.

Д. Тихомиров

Особистий підпис завіряючого
Відомий архівець по роботі з персоналом
Київ Тихомиров Д.М.

